

Sodobni intelektualec - funkcija, čas in družba (teze iz daljše študije)

FRANCE ČERNE

Kakšno mnenje ali stališče imamo o intelektualcu(-cih), je v mnogočem odvisno od tega, ali je "on" tudi "v nas", ali se tudi mi čutimo vsaj deloma intelektualci.

I

Kot je znano, je etimološko beseda intelektualec (nadalje I) latinskega izvora: *intelligere, intellectus, intellectualis*. V slovarju najdemo za I prevod: umski (umni) človek, človek (raz)uma, razumnik. Toda latinska beseda *intelligere* je tudi izvor besede inteligent(-nost), ki jo slovenimo podobno: pameten človek, razumnik, izobraženec in inteligenca, ki jo prevajamo kot umnost, bistroumnost... pa tudi kot poseben sloj visoko izobraženih - kot umskih (intelektualnih) delavcev oziroma ustvarjalcev (izobraženstvo).

Ali sta potem intelektualec in inteligent enopomenska termina? Čeprav v kar precej primerih ljudje ti dve besedi zamenjujejo oziroma po vsebini enačijo (npr. tudi Kautsky, Lenin), pa se po mojem mnenju nimajo prav.

Za takšno mojo trditev navajam naslednje dokaze: inteligent je a) ali zaposleni ali v samostojnem poklicu, b) visokoizobraženi strokovnjak (ekspert) v različnih vejah dejavnosti (poklicno kot inženir, ekonomist, zdravnik, pravnik itd.); nadalje tudi umetnik različne vrste ali tudi duhovnik itd.; c) inteligenca je tudi sloj, ki je del t.i. srednjega razreda in se po funkciji nahaja bližje višjim kot spodnjim slojem družbe. Za intelektualca pa je značilno, da se ukvarja, razen s svojo morebitno strokovno in poklicno dejavnostjo, še z neko javnodružbeno - socialno, kulturno politično gospodarsko, pravno itd. problematiko in da uporablja svoj ustvarjalni, kritično analitični razum za kritično razmišljanje in razlago nekih pojavov oziroma temeljnih problemov sveta, lastne družbe, družbenega razvoja in človeka v njej. S tem se mora rizično soočati z etabliranimi družbenimi strukturami.

Tako sem zelo preprosto že podal *differentia specifica* za ožjo opredelitev intelektualca, zlasti sodobnega.

Intelektualec je po mojem mnenju I) inteligent-en, vendar ne samo to. Je prav tisto, kar sem dokazoval, da nekdo ni, če je samo pripadnik inteligence, ki je celo pogosto v spopadu zlasti z vidnimi predstavniki inteligence, ki je (inteligent) praviloma etabliran v strukturo sistema. 2) I je posebna osebnost - jaz, ki ne pripada tako rekoč nikomur - ne sloju, ne razredu, ne državi; nekateri pravijo, da nima mandata za funkcijo in ne statusa v družbi, katerega bi mu dodelila neka avtoriteta (Sartre). 3) I naj bi bil tako rekoč predstavnik "generičnega človeka" v človeku, kot *specie sui generis*. 4) Je tudi neke vrste "univerzalist", ki je po eni strani znani strokovnjak (ekspert) v svoji stroki, pa naj gre za naravoslovne ali socialne-humanistične vede, za inženirsko-tehnično stroko ali pa za umetnost, filozofijo itd. Razen s tem strokovnim področjem pa se ukvarja tudi z vsemi

Weltratsel kot s konkretnimi družbenimi - javnimi problemi doma in v svetu. 5) I je vsakdo, ki praviloma ni na oblasti in tudi ni ožji svetovalec oblasti oziroma vlade. Nasprotno, praviloma se z oblastjo spopada. 6) I je nadalje (vsaj praviloma) v javnosti znana, tudi že pomembna osebnost - s široko razgledanostjo in radijem delovanja, ki 7) uporablja svoj ekspertni in kritično analitični um za nakazovanje pravilne diagnoze pa tudi terapije za obolelo družbo. 8) Za intelektualca, zlasti visoke vrste, so značilne lastnosti, kot: vitalnost, ognjevitost, inventivna ustvarjalnost, lahek prehod od ene na drugo temo - razpravo itd. 9) Pravimo tudi, da so I glasniki in zaznamovalci dobe, predstavniki kulture, predstavniki (kritične) ustvarjalnosti naroda, tudi da je v njih "naseljen duh dobe", da vidijo stvari - procese globlje in dalje vnaprej, tudi prej kot nekateri pripadniki inteligence. 10) Da se I zaveda, da deluje univerzalno, da bi služil posamezniku, kar je protislovje, kar pomeni, da je I "nesrečna zavest" (Sartre, o tem več kasneje).

II

Le sem tako skušal najsplošneje, razlikovalno opredeliti I nasploh, ga je še vedno potrebno predstaviti podrobneje s pomočjo njegovega značaja, načina vzpostavljanja razmerij z okoljem, to je z drugimi ljudmi, z družbo oziroma z njenimi institucijami, ne na koncu z znanostjo in z znanstvenim raziskovanjem, še posebno če gre za strokovnjaka znanstvenika.

I nekako pozna predvsem svoj red, zunanji mu je vsiljen, zato se kaže navzven neredko v nekem boemskem obnašanju - kot neredoljuben, kot nediscipliniran, celo anarhičen, čeprav I ni anarhist v klasičnem pomenu, kot sta bila npr. Bakunin ali Kropotkin. Iz tega razloga tudi ne more biti strankar (partijec), ali vsaj ne dober. Ali če že vstopi v neko stranko, jo kmalu zapusti ali zamenja; lahko jo samo podpira v samo nekih, zanj pravih akcijah (glede na njegovo presojo).

Vsak I ima nekako svojo filozofijo; to je, ne pristaja dobesedno na nobeno drugo - tujo. Celo kritizira filozofe - kolege ali tudi druge, ki se ukvarjajo s filozofijo. Zaradi tega, prvič, njegovih intelektualnih razmišljanj ne sprejema v celoti nobena stranka, še manj jih vključi v svoj ideološki program. Njegova "ideologija" je zanj dejansko njegov sistem idej; čeprav stvarno ne priznava nobene (uradne) ideologije, se nobeni ne podreja. Nne more živeti - ustvarjati v okviru utesjenih kanonov neke ideologije, ki veče, ki zahteva hierarhično disciplino podrejanja itd. Njegove ideje so vendar kritika vsake ideologije.

Tako njegov cilj kot metoda mišljenja je kritika - kritika kritičnega duha, ki trga celoto v protislovne dele, kritika, ki ruši, oziroma odpravlja stare paradigme in oblikuje nove, anti-... Čeprav pa pri tem I večkrat pozablja na samokritiko. Navzven, nasproti uradni politiki, oblasti-vladi, vladajočim strankam zveni kritika I kot oporečništvu, ki ga dodatno izolira od "uradne družbe"; spreminjajoč se tako v individualnega "strelca", I ne pomeni uspeh prodor njegovih idej v vsakodnevno prakso, ampak je zanj že sam uspeh izvedba nečesa na poseben način. To je njegova kultura. S tega vidika ne govori, ne piše razprav, knjig... zaradi honorarja - denarja, tudi ne zaradi javnega priznanja ali slave. Njegov produkt je konstrukt kritičnega uma in ni blago, ki ima neko menjalno vrednost, in kot tak ima zanj prav v trenutku rojevanja največjo vrednost; morda še, kakšno je javno reagiranje, zlasti med drugimi I, pa tudi spodnjimi sloji (o čemer bom še govoril). Prisotnost v družbi, ki jo kot I iritira z novimi idejami kot paradigmami, spreminjajoč tako *status quo* starih, odživetih paradigem - kot *prime mover*, kot *keytrigger*, je zanj največje zadovoljstvo oziroma ima za njega največjo vrednost. Čeprav moram takoj dodati, da večina znanih, velikih I ni bilo zaradi tega *proletariat d'esprit*.

In kako je s trditvijo, da so veliki I na strani eksploatiranih množic, delavskega razreda..., kar tudi oblasti I večkrat očitajo (da so hujskači, revolucionarji..., ki netijo

nemire, spodbujajo nezadovoljstvo, pripravljajo tla revoluciji itd.)?

Sartre to na poseben način zanika. In morda ima celo prav. Sklicuje se na to, da je I univerzalist, ki skuša razumeti celoto. Da bi torej razumel družbo kot celoto (kaj je, s kakšnimi protislovji je obremenjena itd.), mora zavzeti nek zorni kot. Ta pa naj bi bil pravilen, če sovpada z zornim kotom in z interesi tistih, katerim je v neki družbi največ prikrajšano. Le tako se I s kritično metodo dokoplje do t.i. objektivne stvarnosti-resnice. S čimer pa se nekako tudi poistoveti s tem razredom ali s temi spodnjimi sloji in postane - hote ali nehote - če ne revolucionar, pa vsaj radikalni reformist. Nekateri pravijo temu ne več revolucionar, ampak prosvetitelj (nemško *Aufklärer*), npr. Habermas.

Ali je I s tem dejansko na strani "ponižanih in razžaljenih", je že drugo vprašanje.

Mnogokrat slišimo vprašanje, zakaj so I nekako le pristaši negativne dialektike; poglavitna jim je namreč anti-teza, ne sinteza (ki je po svoje tudi kompromis). Ali je takšen fanatizem v skladu s kritičnim umom tudi anti-intelektualist, kot nekateri imenujejo npr. Rousseauja (ki ga imenujejo antiintelektualističnega intelektualca)? Odgovor na to vprašanje ni preprost. Prvič, ta "anti" izvira najprej iz njegovega specifičnega človeškega značaja. Kaže, da je v njem močno razvit Dawkinsov "egoistični gen". Drugič, ta antitezna metoda je zanj sprejeta metoda, ki je zanj uspešnejša kot t.i. klasična, empirična, formalizirana znanstvena metoda (a o tem kasneje). Čeprav tudi ni izključeno, da je del njegove "intelektualščine", ki pa že intelektualizem oziroma intelektualnost predstavlja v pejorativnem pomenu.

I ni praviloma nacionalist. Čeprav to ne pomeni, da ni borec recimo proti zati-ralcem - okupatorju, v boju za domovino in svobodno družbo (primer: večina francoskih I je bila v odporiškem gibanju, to je v boju proti fašizmu najprej v Španiji, zatem pa v domovini - Franciji). Vendar je njegova domovina še nekaj drugega, ne le nacionalna družba oziroma ožje država. Za večino naprednih I je prva domovina domovina človeka, to je človeška - svetovna družba ali človeški rod. Prav iz tega razloga so I sistemsko kritično analitični holisti in humanisti. Tudi ideje, teorije za njih ne poznajo meja. Ne glede na to, da so bile tudi izjeme med I, kot je npr. veliki nemški filozof M. Heidegger, ki je leta 1933 podprl Hitlerjevo deklaracijo.

V tem kontekstu je tudi razumljivo, da je večina I predanih svobodi v vsakem pogledu. Za njih je svoboda edino zagotovilo za nekaj drugačnega - možnega, na temelju propadanja stanj *status quo*. To pa je za njih, kot smo že slišali, glavno zadovoljstvo in spodbuda za nadaljnje I delovanje. Sartre pravi, da je "človek zaslužjen s svobodo".

I živijo kot ljudje lastno življenje. Ne poznajo togih pravil, kar je povezano z njihovim razboritim kritičnim duhom. Bolj so ekstravagantni, kot so posebneži. Ne iščejo samo drugačne družbe, ampak tudi drugačen stil življenja. Tako bomo lahko naleteli na I, ki živi boemsko, drugje pa zopet na nekoga, ki živi samostansko. Zlasti velja za mnoge francoske I, da so menjali večkrat svoje ideje, pripadnost stranki ali gibanju (kot primer navajam zopet Sartra).

I se proglajajo za borce za resnico. To pa iščejo drugače, kot to počno oni sami, kot morda eksperti ali njihovi kolegi, to je kot samo formalizirano znanstveno resnico (o tem več kasneje).

Posebna značilnost za I je njihov poseben jezik. Prihaja do semantičnih razprav, ali naj tako rekoč preko načina konstruiranja stavkov vzemo za stopnjo intelektualnosti nekega I. In res, jezik I je, zlasti če je izpod peresa pisatelja, izreden, duhovit, poln metafor in aforizmov, vsestranski, globok, pogosto tudi jedek, celo ciničen. Tako so upravičeni tisti, ki imenujejo I *l'homme de lettres*. Čeprav ni malo tudi tistih, ki dvomijo v eksaktnost besednega izražanja I, obtožujoč jih literarizma in verbalizma. Tako Wittgenstein razume I kot "posebni govorni sloj, ki igra posebno govorno igro"; Duke of Wellington pa jih imenuje *scribbling set* (prevod: škrpala s peresom). Mnogim I tudi

očitajo, da spretno uporabljajo eristiko oziroma majevtiko pa tudi sofistiko. Vse to vodi kdaj pa kdaj do pravih jezikovnih vojn med I (zlasti v Franciji).

Že nekaj navedenih različnosti ali izjem v značaju in delovanju I nam budi pomisleke, da I ni lahko tipsko določiti. Ker niso statistična kategorija, ampak dinamično družbena. Torej za to, kdo je I, ni enotnih mer. Tako ne bodo I tisti, ki sodelujejo v množičnih demonstracijah proti ukrepom vlade, in ne nekdo, ki samo podpiše manifest proti zatiranju Kurdov. Kar gotovo ni prav. Drugo, kar bi rad poudaril pa je, da pride do prave ocene, ali je bil in koliko je bil nekdo pravi I, šele praviloma *post mortem* - šele z vsestransko analizo in oceno njegove vsestranske osebnosti in dejavnosti. Zaradi tega ni na mestu noben epitaf v časv življenja nekega I.

S takšnega vidika je vsaka najsplošnejša opredelitev I vedno preveč abstraktna, da bi bila resnična. Potrebna nam je njegova celotna biografija in bibliografija, da bi lahko vrednotili, koliko je kdo bil ali ni bil I.

Morda je splošna opredelitev česar koli primerna in priročniško poučna za ljudi, ki potrebujejo kratko, slovarsko opredeljevanje različnih kategorij ljudi oziroma osebnosti. Proti njej pa bodo prav gotovo najprej intelektualci. Dejansko so oni tisto, kar so...

Zaradi tega smo priča poskusom t.i. posebne klasifikacije I v različne podvrste. Če jih nekaj samo naštejemo: klasični in sodobni, pravi in nepravi, levi in desni, napredni in konservativni, revolucionarni in nerevolucionarni, humanistični in nehumanistični, veliki in manjši intelektualci. Prav s temi pridevniki pa potem nadalje klasificirajo na podoben dvojni način kategorije: intelektualnost, intelektualizem (ne kot filozofska smer), intelektualizacija.

Javno mnenje o I je precej pestro. Še posebej pa je zaostren odnos različnih režimov, strank oziroma vlad do njihovega pisanja in delovanja. Tako menijo o njih, da so duh časa, dobe, tudi velikani duha, pa zopet čudaki, zmede, ničvredneži, duhovni prekucuhi, rdečkarji in še kaj. Zaradi njihove velike moči oziroma vpliva na javnost so jih zlasti v totalitarnih državah preganjali, jim sodili (tako v Hitlerjevi Nemčiji kot v Stalinovi SZ), uprizarjajoč pravo sodobno inkvizicijo. Pa tudi meščanski demokratični režimi niso ravno navdušeni nad I oziroma prijazni z I, šikanirajo jih na različne načine, zlasti z omejevanjem njihovega statusa v družbi, z izolacijo v medijski javnosti itd. (glej obdobje maccahizma v ZDA).

Le malo je bilo voditeljev držav, kot je bil de Gaulle, ki je na zahtevo nekaterih, da aretacija Sartra zaradi podpisa manifesta 121-tih kot obsodbe eskalacije alžirske vojne, menda dejal:

"Pustite intelektualce naj delujejo... Voltaire se ne aretira..."

III

O vprašanju, kdaj se je pojavil termin intelektualec (I) v razvoju družbe, veljajo različna mnenja. V glavnem lahko ločimo tri:

Eno mnenje zastopa, da se je pojavil I kot družbena kategorija že zdavnaj, kot nek zarodek ali prototip sodobnega I, to je z delitvijo dela na fizično in maloštevilno "umsko" delo, ali tudi s prvimi oblikami civilizacije oziroma s prvo kulturno stopnjo.

Drugi pravijo, da so to bili šamani, magi, vrači, kasneje svečeniki-duhovni oziroma še kasneje misleci-modreci, prvi filozofi v Aziji, s tem pa v stari Grčiji in Rimu. Tem naj bi zgodovinsko sledil srednjeveški tip I, ki naj bi se v glavnem rekrutiral iz vrst sholastikov (npr. T. Akvinski), na koncu srednjega veka pa tudi iz vrst reformatorjev.

Tretji pa povezujejo pojav I šele z rojstvom industrijskega, kapitalističnega, tržnega sistema, ki temelji na še podrobnejši delitvi dela tako v gospodarstvu kot v družbi sploh. Tako naj bi bili nekakšni prvi intelektualci renesančni humanisti kot ostr

nasprotniki mračnega srednjega veka. Še vedno pa v glavnem kot filozofi, skupaj že z nekaterimi laiki kot pisatelji ali kot komunarji. Znanost je bila namreč tedaj šele v povojih, zato še ne moremo govoriti o znanstvenikih intelektualcih.

Tako se dejansko poraja sodobni I šele z drugo in deloma šele s tretjo znanstveno, tehnično - tehnološko revolucijo, ki pa že zahteva tudi I z novo vsebino z novo funkcijo (o tem kasneje).

Formalno pa se je uradno pričel uporabljati naziv intelektualec najprej v Evropi in kasneje v svetu po t.i. Dreyfusovi aferi (1898), kjer je bilo obtoženih veliko razumnikov kot "intelektualcev".

IV

Ko tako govorimo o sodobnem intelektualcu (I), naj takoj dodam, da je ta sodobnost a) širša, ki pričinja s t.i. zahodno (evropsko) civilizacijo, to je z renesanso oziroma s prosvetiteljstvom in zopet b) ožja - sedanja, recimo v zadnji polovici 20. stoletja, ki pa ima že močne poganjke precej drugačne prihodnosti, kot je sedanost; ki ima šele provizorične nazive: po(st)industrijska družba (sistem), informacijska družba itd. (o tem več kasneje).

Če je sodobni I "otrok" te dobe - civilizacije, potem je njegov univerzalni kritični duh (mišljenje) dejansko sinteza vseh novih elementov tega, sedaj prevladujočega družbenega sistema, a to je: a) novega splošnega strokovnega, na izkustvu temelječega znanja, b) znanost na sploh in ožje posameznih ved, ki je I ekspertna podlaga, c) drugačna kultura v širšem pomenu kot načinu življenja - delovanja, ožje v žlahtnem pomenu pa kot nova umetnost vseh zvrsti, predvsem tiste, ki določa intelektualca kot posebnega sodobnega I (recimo, da je pisatelj ali pesnik), in na koncu č) sodobna, zlasti socialna filozofija, točneje neke svetovne nazorske filozofske smeri, ki naj bi mu pomagale oblikovati zorni kot gledanja, videnja, vrednotenja sveta, kot ga celovito kritično percipira.

Vse to moramo upoštevati, ko poskušamo okarakterizirati "lik" sodobnega I konec 20. stoletja.

Čeprav sem že v začetnih tezah poskušal podati neko splošno opredelitev I, bi sedaj dodal še nekaj lastnost t.i. sodobnega intelektualca ("zahodnega tipa"). To je:

1) da se mora sodobni I glede na vse ožje delitev "dela" oziroma opravil oziroma funkcij - kot strokovnjak (ekspert) v svoji stroki pa tudi preko njenih meja - neprestano izobraževati - z novimi (spo)znanji, ki segajo tudi v oddaljena področja, kot je npr. sodobna filozofija, tudi umetnost..., iz katerih potem črpa relevantna znanja za vseobsežno, poglobljeno kritično analiziranje in oblikovanje sodb;

2) da se pogloblja nekako "nesrečna zavest" (glej razlago prej) sodobnega I, glede na poglobljanje družbenih razvojnih protislovij. Kar se kaže v nadaljnji alienaciji I od uradne družbe, pa tudi v njegovi frustraciji, zaradi česar se njegova kritika širi in krepi;

3) da postaja njegov produkt glede na njegovo specifičnost kot miselnega konstrukta oziroma kot rezultat kritičnega intelekta in kot misel (ideja) s kritičnim nabojem kot nekakšna prosta dobrina, katere redkost raste, ki pa je vse slabše cenjena in subvencionirana v uradni družbi; komercialno večkrat bagatelizirana, čeprav njena "vrednost", ne tržna, ampak razvojna - zgodovinsko raste. Kar je dodaten razlog za povečanje frustracije sodobnega I.

Pomeni, da sta se spremenila kot posledica takšnega razvoja materialnih-tehničnih in duhovnih-kulturnih "produktivnih sil" tudi značaj in vloga (funkcija) sodobnega I. Pri čemer imam v mislih mogočen, hiter razvoj znanja in znanosti in njegovo (njeno) vsestransko aplikacijo v obliki nove tehnike, tehnologije, komunikacijsko-informacijskega

sistema. T.i. produkcijska funkcija se je tako nadalje intelektualizirala, kaže se v zamjenjavi (pretežno) fizičnega-rutinskega dela z (vse bolj) umskim (intelektualnim) delom. Tako so dobili: umsko delo, znanje, *know how*, neutelešeni tehnični in tehnološki napredek prvo mesto, to je največjo utež v produkciji večine produktov in storitev.

Povečala pa se je prav tako vloga umetnosti, zlasti uporabne oziroma širše, kulture različne zvrsti v produkciji blaga in storitev (npr. v stilizaciji, v promoviranju (oglaševanju) produktov itd.). Celo vloga filozofije, spoznavne teorije in logike se je povečala predvsem v podjetniški funkciji odločanja in v splošni ekonomski politiki. Tako postaja t.i. kritična dialektična metoda kot zgoščena kombinacija vseh teh elementov pomemben sestavni del analiziranja stanj v (nacionalni, svetovni) družbi in mikrostanj v podjetjih - organizacijah (kot družbenih enotah).

Vsa ta dejstva nekateri sodobni I vse bolj upoštevajo in se tem dejstvom tudi prilagajajo. Za druge pa je danes v svetu prevladujoči ekonomski sistem še vedno klasičen sistem kapitala in dela, ki sta v antagonističnem razmerju (v obliki razredne borbe pa, da je torej glavna naloga sodobnega I, da ta nasprotja odkriva in jih biča ter se postavi v prednje vrste kritikov oziroma revolucionarjev). Vprašanje je, s katero teorijo se strinjamo. Moja teza je, da danes neke podobne pojave protestov delavcev oziroma sindikatov zlasti v Evropi proti zmanjševanju njihovih pravic ne gre enačiti z razredno borbo v 19. stoletju. Gre za spremenjeni značaj tako delavcev kot predstavnikov kapitala, tudi za drugačne vzroke teh protestih in morebitnih posledic. Zlasti pa je potrebno gledati ta nasprotja z vidika hitrega, toda protislovnega sodobnega tehnično-tehnološkega in znanstvenega razvoja. Skratka, protislovnja situacija-kriza... razvite sodobne socialne družbe je po vzrokih, po vsebini pa tudi po posledicah precej drugačna, kot je bila na primer kriza v 19. stoletju, ko je Marx pisal "Kapital". Opozarjajoč pa, da tem protislovljem t.i. sodobne, "zahodne", tudi zrele industrijske družbe sekundirajo še druga lokalna ali svetovna protislovlja, o katerih beremo vsak dan v časopisju.

Tako ne morejo mirno gledati ali poslušati o tej krizi samo delovni ljudje in podjetniki ter politiki, ampak še posebej sodobni I, analizirajoč, od kod ta kriza ali krize, kako se te akumulirajo, ogrožajoč na koncu že neko normalno sožitje slojev, razredov pa tudi držav.

Površinsko gledano bi kazalo na to, da je s takšnim znanstvenim in tehničnim napredkom takorekoč konec s t.i. kritičnim intelektualiziranjem v ožjem pomenu. To je, vse bolj znanstveni način urejanja gospodarskih, socialnih, političnih, kulturnih itd. problemov naj bi izničil kakršenkoli pomen intelektualca. Sodobnemu intelektualcu naj bi tako odzvonilo.

Nekateri kritiki I so šli tako daleč, da so I proglasili za nasprotnike, če že ne za sovražnike znanosti, ki da so proti znanstvenemu načinu raziskovanja; da je danes njihov način razmišljanja o problemih sveta, družbe in človeka bolj podoben nekemu mitološko-filozofskemu razmišljanju, kar je bila značilnost razmišljanja modrecev pred nekaj tisočletji itd.

Toda pokazalo se je, da resnica ni tako preprosta; da tudi to novo obdobje (era) "poznanstvenovanja vsega" ne more odgovoriti na mnoga človekova vprašanja. Mnogi so mnenja, da več kot človek ve, prav po zaslugi znanosti, bolj je zbežan - zmeden zaradi mnogih vprašanj svoje eksistence in ne samo zaradi končnega ali začetnega vprašanja - od kod smo in zakaj smo. Dokaz za takšno trditev je hiter razmah novih in novih mitoloških, mističnih-astroloških, kozmoloških itd. veččin meditiranja, katerim se predaja vse več ljudi, celo izobražencev. Dokaz torej, da t.i. eksaktna znanost kot matematizirana empirična-eksperimentalna znanost ne more odgovoriti na mnoga eksencialna vprašanja na podlagi praktičnega eksperimentalnega razuma; da bomo morali še vedno upoštevati tudi t.i. kritični (imaginacijski) razum, ki misli s pomočjo

izoblikovanja paradigem - predelanih v hipoteze in teoreme na temelju nekih izhodiščnih postulatov.

Pa zato kritika znanosti sodobnega I ni v tem, da jo v celoti odklanja, ampak v nečem drugem: 1) da bomo morali upoštevati oba načina razmišljanja o svetu, o človeku itd., 2) da čisto formalizirani način empiričnega znanstvenega raziskovanja ne vodi do odgovorov na vsa, zlasti esencialna vprašanja za človeka; 3) da je celo prednost metode razmišljanja (analiziranja) I - pred dolgimi, zahtevnimi in formaliziranimi raziskovalnimi postopki t.i. raziskovalnih projektov, vsaj v nekaterih primerih. Primer. Ekonomist empirično raziskuje brezposelnost na temelju statistike, to je kvantitativnega izračunavanja v številkah in odstotkih, pri čemer izračunava tako statistične sredine, korelacije, regresije itd. Pa vendar ne bo zadel bistva oziroma sploh ne bo odgovoril, zakaj brezposelnost sploh je, zakaj in za koga je zlo; ali je morda posledica naravne populacijske zakonitosti, ali pa jo je mogoče razumeti kot napačno urejeni sistem ali napačno vodenje gospodarske in splošne politike razvoja itd. Kar pomeni, da potrebujemo še drugačen pristop, drugačno metodo proučevanja zlasti fenomenov z družbenega humanističnega področja, ki jo osebno imenujem postulatna, paradigmatična, tudi imaginacijska-deduktivna metoda spoznavanja resnice.

Pomeni, da sodobni I uporablja takorekoč obe metodi, ki jih razlikuje med seboj. Druga se razlikuje od prve kot metode konvencionalnih raziskovalnih skupnosti, ki raziskujejo po pravilih in kanonih, po katerih se ravna samo formalizirano raziskovanje. I se s tem ne spušča na raven kritike teh konvencionalnih spoznanj in institucij, ki jih ta spoznanja sporočajo. To pomeni, da sprejema le tista spoznanja, ki pomenijo zanj tudi paradigme. Po mnenju I t.i. čisti, to je empirični raziskovalci počno to kot intelektualci (I), čeprav tega nočejo priznati ali pa ne vedo. To pomeni, da sprejemajo postopek ali metodo I kot način razkrajanja starih idej - paradigem in vzpostavljanja novih.

To pomeni, da so I tako le proti čisto formaliziranemu, nekritičnemu raziskovanju, le preko t.i. "raziskovalnih projektov" (Th. Kuhn), kot edino "normalno znanstveno" raziskovanje.

V tem pa je tudi po mnenju sodobnih I razlika med pozitivistično-tehnično in intelektualno inteligenco. Prva raziskuje podrobno le, kot pravijo, notranji prostor obstoječe paradigme in morda še nova polja njene aplikacije; druga išče, nasprotno, rešitev - resnico tudi zunaj neke obstoječe paradigme, tudi preko njenih meja, v novi paradigmi. Tako so prvi v očeh I žanjci-rentniki, ne da bi sejali (Nietsche pravi, da je žetev dekadenca, setev pa ne...). Torej naj bi bil I raziskovalec sejalec. Ali če je za t.i. tehnično raziskovalno inteligenco "apolinski" profesionalizem (ki ga Gouldner, sočnsno imenuje "komunizem skromnih"), je za raziskovanje I značilen "bolj romantični idiom kreativizma" (tudi Gouldner).

I prihaja tako s svojim "raziskovanjem" (razmišljanjem) pred javnost z novimi paradigmi kot novo resnico (Schumpeter je ta postopek imenoval "kreativno destrukcijo"); kot nekakšno novo (za)vest družbe, kot relativno resnico - kot "hubris racionalizma". Vedno z neko (vsaj v ozadju) eshatološko, mesijansko zastavljeno "končno resnico" - teorijo (Frankl), kot drugačno, idealno stanje, kot neka zamišljena potreba (o kateri vsi sanjamo) o popolni odrešitvi ali osvoboditvi (kar je tudi nekaj religioznega, saj imajo to idejo tako rekoč vsajeno v svoj nauk vse vere).

To protislovje, ki se ga prvi zaveda I, je v njegovi zavesti odprojicirano kot globoko protislovje, ki nujno dela iz nekega I "nesrečno zavest" (Sartre, ta po Heglu), v kateri naj bi I užival kot v svoji "srečni zavesti" (zopet Sartre).

Seveda so vse te konsideracije o I izoblikovane na primeru t.i. "zahodnega sveta". Potrebne bi bile nove študije, da bi zvedeli, koliko ti teoremi veljajo za t.i. "vzhodni svet", ki v eni - meditacijski mitološki - obliki že poplavlja tudi naš knjižni trg.

In na koncu še vprašanje, ali je sodobni tip I za vedno, tudi za prihodnost - bližnjo in daljno? Ali nismo na velikem križpotju; vse bolj priča takšnim spremembam (pozitivnim in negativnim) v načinu materialnega in duhovnega produciranja, ki človeški rod ne približuje trajnemu napredku in blaginji, kot še vedno zatrjujejo določeni politiki. Ampak prej in bliže kataklizmi ali apokalipsi - če ta ne bo ničesar bistvenega spremenil.

Glede same usode t.i. sodobnega intelektualca (I) obstajata dve nasprotni tezi in ena vmesna. Ena teza je, da takšnega I, kot je bil do sedaj, v prihodnosti ne bo več. Doživlja neke vrste evtanazijo. Saj takšnega tipa človeka izobraženca ne potrebuje novi, recimo mu: avtomatski (kibernetizirani), visoko tehnologizirani in racionalizirani sistem. Nekateri takšno družbo imenujejo po(st)industrijsko. Tudi informacijsko, elektronsko komunikacijsko itd. družbo. Druga teza je, da bi morali spremeniti ves sistem tako, da bi postali vsi ljudje intelektualci, s tem pa tudi bratje med seboj (Gouldner); torej neki svet, ki ga je že Marx izoblikoval v t.i. asociacijah svobodnih in enakih ljudi.

Obstaja pa tudi vmesna teza (Morino): da bi morali opustiti misel o nekem mitu o I, ki meni, da je mogoče rešiti vse s koncentracijo problemov v kritičnem umu. To pa je mitologizacija. Zaradi tega je on za neko demitologizacijo t.i. sodobnega I kot pogoj za vzpostavitev in uveljavljanje neke intelektualnosti v nekem novem, pravilnem pomenu. Toda prav poudarek na "novem" je problem te teze.

Prva možnost je, da bi se nova intelektualnost usmerila (kot se že) k novi mitologizaciji, ki se kaže v novi mistifikaciji vseh vprašanj sveta oziroma življenja. Še posebej z močnim sodelovanjem t.i. vzhodnjaške "prenovljene" mistične miselnosti. Za takšno novo intelektualnost Morino prav gotovo ni.

Druga možnost je, da se bo z zmanjševanjem primarnega in sekundarnega pa tudi že terciarnega sektorja hitreje pričel razvijati kvartarni ali kvintarni sektor, ki predstavlja nekako neposredni spoj človekovega praktičnega in kritičnega idejnega-paradigmatičnega uma, kar bi pripeljalo do nekega obnavljanja panog ali vej dejavnosti, ki delujejo na temelju mikrovalovnega mišljenja komuniciranja (glej Schumacherjevo delo: *Small is beautiful*, temelječe na budističnem nauku o individualnem delu). Kar bi pomenilo z ene strani novo delitev dela ter obenem ustvarilo možnost za trdnejše, bolj človeško integracijo v svetu, kot smo ji danes priča.

Čeprav so še druge možnosti; ena je npr. "samouničenje" človeka samega.

Osebnostno sem mnenja, da postajajo intelektualci, ko se produkcija intelektualizira (postaja primarna umska dejavnost) in kapital scientizira, tehnokratizira in birokratizira (če se izrazim v klasični revolucionarni dikciji), "avantgarda" sodobne napredne inteligence (oziroma njen vodilni del) kot najpomembnejša sila proti prevladi (oblasti) birokracije in tehnokracije.

J. Prevert pravi, da "intelektualcem ne smemo dovoliti, da bi se igrali z vžigalicami" (verjetno so zanj vžigalice v rokah intelektualcev: kritično angažirani um in delovanje). To pa bi bilo tako, kot da boksar ne sme boksat z rokavicami, da izurjeni pilot ne sme pilotirati najhitrejših letal; torej, da človeški rod ne bi smel imeti ljudi - oseb intelektualcev, ki posedujejo globlje, prodorne, kritične vsestransko angažirane, tudi izzivalne misli. Moj *plaidoyer* za intelektualce je v tem pomenu; nikakor ne kot njihova apologetika.